

УДК 349.412.24

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.45>

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СПРОЩЕНОГО МЕХАНІЗМУ ПРИВАТИЗАЦІЇ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК

Сокол М.В.,*кандидат юридичних наук, доцент,**доцент кафедри цивільно-правових дисциплін**Волинського національного університету**імені Лесі Українки*

ORCID: 0000-0001-6820-3347

Сокол М.В. Особливості застосування спрощеного механізму приватизації земельних ділянок.

У науковій публікації проведено комплексне дослідження правових підстав, що наділяють суб'єктів земельних правовідносин правом на реалізацію спрощеного механізму приватизації земельних ділянок державної та комунальної власності. Визначено основні відмінності спрощеної від повної моделі приватизації.

Значна уваги приділяється праву користування земельною ділянкою, що дає можливість на безоплатну спрощену процедуру приватизації, під яким розуміється право постійного користування та довічного успадкованого володіння громадянами відведеною земельною ділянкою державної та комунальної власності, що виникало на підставі відповідних правовстановлюючих документів та підлягало передачі у спадок. Наведено перелік правовстановлюючих документів, які засвідчують дане право.

Проаналізовано судову практику у справах про виділення земельної ділянки членам фермерського господарства та сформульовано висновки, що кожен член даної юридичної особи, незалежно від статусу засновника чи голови, строку членства має право приватизувати земельну ділянку згідно спрощеної процедури приватизації в межах площі, яка була передана у постійне користування. Доведено можливість реалізації такого ж права членами садівницьких товариств.

Наголошено на необхідності законодавчого закріплення чіткої правової конструкції оформлення права приватної власності на земельні частки (паї), залежно від стадії реалізації суб'єктами належного їм права. Вважається за доцільним виключити стадію надання згоди уповноваженим органом на передачу паю у приватну власність, оскільки даний об'єкт не перебуває у комунальній чи державній власності.

З'ясовано, що об'єктом набувальної давності є індивідуально визначена земельна ділянка, межі якої склалися в процесі землекористування, тобто в ході правового звичаю, який засто-

сується у земельному праві. Користувача такої ділянки віднесено до кола суб'єктів, які мають право на приватизацію відповідно до ч. 1-2 ст. 118 ЗК України.

На основі правозастосовної діяльності та нормативно правових актів виокремлено ознаки, що є характерними для об'єкту спрощеного механізму приватизації земельних ділянок.

Ключові слова: земельна ділянка, земельна частка (пай), право користування земельною ділянкою, безоплатна приватизація земельної ділянки, спрощена процедура приватизації.

Sokol M.V. Peculiarities of application of the simplified mechanism of land privatization.

The scientific publication provides a comprehensive study of the legal grounds which entitle subjects of land relations to the right to implement a simplified mechanism of privatization of state and municipal land plots. The author identifies the main differences between the simplified and the full privatization model.

Considerable attention is paid to the right to use a land plot which allows for a free simplified privatization procedure, which means the right of permanent use and lifetime inherited possession of the allocated land plot of state and municipal property by citizens, which arose on the basis of the relevant title documents and was subject to inheritance. The author provides a list of title documents certifying this right.

The author analyzes the court practice in cases involving the allocation of land to members of a farm and concludes that each member of this legal entity, regardless of the status of the founder or chairman, and the term of membership, has the right to privatize a land plot under the simplified privatization procedure within the area which was transferred for permanent use. The author proves that the same right may be exercised by members of horticultural associations.

The author emphasizes the need for legislative consolidation of a clear legal structure for registration of private ownership of land shares (units), depending on the stage of exercise of the

right by the subjects. It is considered expedient to exclude the stage of granting consent by the authorized body to transfer the share to private ownership, since this object is not in communal or state ownership.

The author establishes that the object of the statute of limitations is an individually determined land plot, the boundaries of which were formed in the course of land use, i.e., in the course of a legal custom applicable to land law. The user of such a plot is included in the circle of entities entitled to privatization in accordance with Art. 118(1-2) of the Land Code of Ukraine.

Based on the law enforcement activities and regulations, the author identifies the features which are characteristic of the object of the simplified mechanism of land plot privatization.

Key words: land plot, land share, right to use a land plot, free privatization of a land plot, simplified privatization procedure.

Постановка проблеми. Земельна реформа розпочата ще у 1991 році є однією із найбільш тривалих, суперечливих та, напевне, такою, яка не буде реалізованою до кінця. Із введенням інституту безоплатної приватизації земельних ділянок виникло ряд проблемних питань щодо застосування норм передбачених у статті 116 та 118 Земельного кодексу України (далі – ЗК України), оскільки процедура описана досить загально, додаткових нормативно-правових актів немає, окремі питання взагалі перебувають поза межами регулювання та вирішуються за рахунок судової практики, яка варто зауважити є доволі суперечливою.

Крім недосконалого механізму безоплатної приватизації, існують також проблеми щодо нерівномірного розподілу земельних ресурсів, великий дефіцит земель, які мали би виділятися в межах норм безоплатної приватизації, наявність корупційних ризиків через низький рівень прозорості даної процедури, все це потребує кардинально нових організаційно-правових підходів для забезпечення ефективного розпорядження землями державної та комунальної власності.

Особливо гостро дане питання звучить в розрізі реалізації суб'єктивного права громадян на безоплатну приватизацію тих земельних ділянок, які перебували вже багато років у їх користуванні. Тому **метою публікації** є формулювання чітких підстав для проведення спрощеної процедури передачі земельних ділянок у приватну власність.

Стан опрацювання проблематики. Особливості набуття права приватної власності на земельні ділянки державної та комунальної власності шляхом безоплатної приватизації аналізувалися вже неодноразово. Серед ґрун-

товних наукових досліджень варто виділити праці: Н.В. Ільківа, П.Ф. Кулинич, А.М. Мірошниченка, В.В. Носіка, В.І. Семчика, М.В. Шульги та інших вчених. Проте, достатньо спірним та проблематичним все ж залишається питання щодо виділення чітких ознак об'єкту спрощеного механізму приватизації земельних ділянок.

Виклад основного матеріалу. Стаття 118 ЗК України регулює складну та багатоетапну процедуру безоплатної приватизації земельної ділянки. Умовно дану норму можна поділити на три частини: 1) ч. 1-2 згаданої статті визначає умови для так званої "спрощеної приватизації" земельної ділянки, яка перебуває у користуванні громадян; 2) ч. 3-5 передбачає процедуру передачі у приватну власність земель сільськогосподарського призначення для працівників державних та комунальних сільськогосподарських підприємств; 3) ч. 6-12 виокремлює "повну модель" приватизації земельних ділянок в порядку відведення.

Основною відмінністю спрощеної від повної моделі приватизації земельної ділянки є відсутність вимоги щодо отримання згоди органів місцевого самоврядування чи відповідного органу державної влади на розробку проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки. З огляду на правозастосовну практику та значну кількість судових рішень стосовно відмови уповноважених органів, цей етап є найбільш складним, Окрім того, при реалізації спрощеного механізму законодавча норма не передбачає жодної підстави для відмови на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки.

Право скористатися процедурою передбаченою у ч. 1-2 ст. 118 ЗК України належить лише громадянам, які мають у користуванні земельні ділянки [1, ст. 116]. У даному випадку, під поняттям користування варто розуміти право постійного користування та довічного успадкованого володіння громадянами відведеною земельною ділянкою державної та комунальної власності, що виникало на підставі відповідних правовстановлюючих документів та підлягало передачі у спадок.

Перелік правовстановлюючих документів, що засвідчує таке користування має бути вичерпний, вказаний у окремих підзаконних актах чи роз'ясненнях та доведений до відома суб'єктів земельних правовідносин. До даного списку документів варто віднести: 1) договори про надання у безстрокове користування земельної ділянки для відбудови та експлуатації будівель (Постанова РНК УРСР і ЦК КП(б)У "Про впорядкування користування державними будівлями житлового і нежитлового фонду і земельними ділянками, які обслуговують їх" від 10. 11. 1944 року); 2) записи в земельно-шнурових книгах сільськогос-

сподарських підприємств і організацій, записи в погосподарських книгах сільських рад, записи в реєстрових книгах виконавчих комітетів міських і сільських рад (Постанова Ради Міністрів УРСР від 5 березня 1949 року № 496 "Про колективне та індивідуальне городництво і садівництво робітників і службовців"; Примірний статут колгоспу 1969 року; стаття 20 Земельного кодексу УРСР від 1970 року); 3) державний акт на право довічного успадкованого володіння земельною ділянкою (стаття 23 Земельного кодексу УРСР 1990 року); 4) державний акт про право постійного користування земельною ділянкою для ведення особистого підсобного господарства (стаття 23 Земельного кодексу УРСР у редакції 1992 року); 5) державний акт про право постійного користування земельною ділянкою для ведення селянського (фермерського) господарства до моменту державної реєстрації такої юридичної особи (стаття 23 Земельного кодексу УРСР у редакції 1992 року).

У квітні 2021 року було прийнято Закон "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин" [2] відповідно до якого внесені зміни до спрощеної процедури приватизації. Так, згідно із попередньою редакцією ч. 2 ст. 118 ЗК України рішення органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо приватизації земельних ділянок приймалося на підставі технічних матеріалів та документів, що підтверджують розмір земельної ділянки. Тобто, обов'язковою умовою виступало те, що земельна ділянка має бути індивідуально визначеною, відведеною в натурі (на місцевості) із вказаним розміром та межами.

Із внесенням вказаних змін, Закон автоматично дозволяє суб'єктам самостійно, без надання дозволу уповноважених органів, замовляти розроблення технічної документації із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості), за умови, якщо така земельна ділянка перебуває у користуванні або на ній розташовані жилий будинок, господарські будівлі, споруди, що перебувають у власності.

Це означає, що попереднє формування земельної ділянки як об'єкта цивільних прав із визначення її площі, меж та внесення інформації про неї до Державного земельного кадастру не є обов'язковою підставою для застосування спрощеної процедури приватизації, за умови наявності будь-яких правовстановлюючих документів, які посвідчують право користування.

Єдиним винятком у даній ситуації є відсутності правовстановлюючих документів на земельну ділянку, на якій знаходиться правомірно набуте нерухоме майно. У правовій системі нашої

держави закріплено принцип цілісності об'єкта нерухомості із земельною ділянкою, на якій цей об'єкт розташований. Це значить, що власнику будинку, будівлі, споруди має належати і речове право на земельну ділянку під таким об'єктом будівництва, адже реалізувати правомочності власника нерухомості без користування земельною ділянкою неможливою.

Розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки без надання на це дозволу уповноваженими органами не є новелою земельного законодавства. В порядку повної процедури безоплатної приватизації, яка визначена у ч. 7 ст. 118 ЗК України, зазначено, що у випадку відсутності відповіді протягом одного місяця чи отримання відмови від органу місцевого самоврядування чи відповідного органу державної влади, особа зацікавлена отримати у власність земельну ділянку із земель державної чи комунальної власності в порядку відведення, вправі самостійно замовити розроблення проекту землеустрою.

Користування земельною ділянкою в умовно визначених межах, можна сказати згідно правового звичаю, який часто застосовується у земельному праві чи фактичне користування, коли правовстановлюючі документи, як от: державний акт на право довічного успадкованого володіння земельною ділянкою або державний акт про право постійного користування земельною ділянкою для ведення особистого підсобного чи селянського (фермерського) господарства видані на іншу особу, трапляються доволі часто. У зв'язку із цим буде цілком доречним сформулювати перелік підстав, які наділятимуть громадян правом на застосування спрощеної процедури приватизації земельної ділянки відповідно до ч. 1-2 ст. 118 ЗК України.

Першою серед таких підстав є право на приватизацію земельних ділянок членами фермерського господарства. Так, згідно Закону України "Про фермерське господарство" членам фермерських господарств передаються безоплатно у приватну власність із раніше наданих їм у користування земельні ділянки у розмірі земельної частки (паю) члена сільськогосподарського підприємства, розташованого на території відповідної ради [3, ст. 13]. Варто зауважити, що Закон не конкретизує переліку членів даної юридичної особи, часу набуття ними членства, наявності статусу засновника чи голови фермерського господарства. Єдиним винятком є те, що ця норма не поширюється на громадян, які раніше набули права на земельну частку (пай).

Правова позиція Верховного суду у зазначеному випадку є досить змінною. Так, у постанові Великої палати Верховного Суду від 23.06.2020 року у справі № 922/989/18 вказано, що з моменту державної реєстрації фермер-

ського господарства громадянин – засновник господарства втрачає право постійного користування земельною ділянкою, оскільки обов'язки землекористувача переходять до юридичної особи [4]. Згодом цей підхід було застосовано і постанові Касаційного адміністративного суду від 01.10.2020 року у справі № 120/4116/19-а із додатковим формулюванням, що кожен член фермерського господарства має право отримати безоплатно у власність частину земельної ділянки, що перебуває у користуванні фермерського господарства [5].

Проте, незабаром Верховний Суд у справі № 817/1911/17 від 03.11.2021 р. відступив від своїх попередніх правових висновків, що земельні ділянки, надані голові фермерського господарства після його створення, перейшли у користування фермерського господарства, а також закріпив позицію, що у члена фермерського господарства не виникає право користування земельною ділянкою, яка була надана органом місцевого самоврядування чи іншим уповноваженим державним органом засновнику у користування для створення такого господарства [6].

Новий судовий прецедент було створено рішенням Верховного Суду у справі № 633/408/18 від 20 червня 2023 року. Велика Палата дійшла висновку, що член фермерського господарства, який отримав земельну ділянку в користування для створення фермерського господарства й раніше не набув права на земельну частку (пай), може приватизувати цю земельну ділянку в межах розміру земельної частки (паю) за умови припинення права користування нею фермерським господарством.

Якщо ж член фермерського господарства не отримував у користування земельну ділянку для його створення, а лише ввійшов до складу членів цього господарства, він має право отримати у власність земельну ділянку в передбаченому законом розмірі, проте в загальному порядку, зокрема із земель, які не перебувають у власності чи користуванні фермерського господарства [7].

Проаналізувавши останні рішення Верховного Суду у зазначених справах, цілком логічно напрошується висновок, що громадянин України досягнувши 18-ти років може реалізувати надане йому право на безоплатну приватизацію земельної ділянки для ведення фермерського господарства із будь-яких земель державної та комунальної власності сільськогосподарського призначення, крім тих, якими він вже користується та обробляє будучи членом даного господарства. У зв'язку із цим, вважаю що такий підхід прямо суперечить ст. 13 ЗУ "Про фермерське господарство" тим самим створюючи додаткові проблеми у правозастосовній діяльності та наділяючи землекористувачів різним обсягом прав, що є недопустимим.

Крім того, варто законодавчо передбачити реалізацію фермерами даного права по спрощеній процедурі приватизації, оскільки виділення частини земельної ділянки в розмірі паю буде надаватись в межах тієї площі, яка вже надана у постійне користування. За аналогію можна застосувати ч. 1 ст. 118 ЗК України, де спрощений механізм приватизації застосовується до земельних ділянок на яких розташовані жилий будинок, господарські будівлі, споруди, що перебувають у власності. А згідно законодавства фермерське господарство може побудувати будинки для своїх членів, на наданій для користування частині земельної ділянки з якої забезпечується зручний доступ до всіх виробничих об'єктів господарства та здійснити відчуження таких будиночків своїм членам.

До другої підстави для застосування спрощеного механізму приватизації варто віднести, оформлення права приватної власності на земельну ділянку сільськогосподарського призначення членом садівницького товариства.

Згідно Земельного кодексу 1970 року підприємствам, установам, організаціям надаватись земельні ділянки для колективного садівництва на праві постійного користування. Така ж норма передбачена і у кодексі 1990 року, де у ст. 23 зазначено, що право постійного користування посвідчується державним актом, який видавався та реєструвався сільськими, селищними, міськими, районними Радами народних депутатів [8]. Із прийняттям нині чинного ЗК України юридичні особи приватного права (в тому числі і садівницькі товариства) не виступають суб'єктами права постійного користування земельними ділянками, проте внесені зміни до Земельного кодексу не обмежують та не скасовують нині чинне право постійного користування набуте в установленому законодавством порядку до 01.01.2002 року і аж до моменту його переоформлення [9].

Отже, садівницьке товариство, це група осіб – членів товариства, що користуються кожен своєю ділянкою із умовно визначеними межами на підставі довідки про отримання ділянки у користування, згідно протоколу засідання загальних зборів та державного акту (виданого товариству) про право постійного користування земельною ділянкою державної чи комунальної власності. Тому, з огляду на вище наведене та на підставі права наданого ст. 35 ЗК України, вважаю цілком доречним віднести громадян – членів садівницьких товариств до кола суб'єктів, які мають право на спрощений механізм безоплатної приватизації земельної ділянки для ведення садівництва в розмірі не більше 0,12 гектара.

Не менш актуальним є питання щодо визначення механізму оформлення права приватної

власності на нерозподілені земельні ділянки та невитребувані земельні частки (паї). Згідно норм чинного законодавства, якщо власники паїв вже мають державні акти на право власності на земельні ділянки для ведення особистого селянського господарства, утворені за рахунок земельних часток (паїв), але у таких актах відсутній кадастровий номер ділянки, то перш за все потрібно виготовили технічну документацію з землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі, далі зареєструвати ділянку в Державному земельному кадастрі, а потім речове право на неї. Якщо в особи відсутній державний акт, але земельна частка (пай) їй була виділена, застосовується та ж процедура і жодного рішення уповноваженого органу державної влади чи місцевого самоврядування не потрібно.

Проте, власники сертифікатів на право земельного паю або їх спадкоємці повинні, згідно норм законодавства, пройти усі кроки повної процедури приватизації земельної ділянки передбаченої ч. 6–12 ст. 118 ЗК України. Дана правова позиція вбачається цілком не доречною, оскільки: по-перше, нерозподілені земельні ділянки та невитребувані земельні частки (паї) не перебувають у комунальній чи державній власності, це колективна власність членів тих підприємств, товариств чи кооперативів, які підлягали розпаюванню. З моменту отримання сертифікату про право на земельну частку (пай) та до моменту введення в дію мораторію у 2001 році паї можна було відчужувати шляхом укладення цивільно-правових договорів. Крім того, у Законі передбачено, що невитребуваний пай чи нерозподілена земельна ділянка перейде у комунальну власність, якщо особа до 2028 року не оформить право власності на неї. По-друге, згідно ст. 13 ЗУ "Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)" органи місцевого самоврядування наділяються правом, до моменту оформлення права власності на пай, передачі його в оренду за умови, розроблення орендарем технічної документації [10]. У даному випадку, постає цілком закономірне питання, для чого повторно звертатись до тих самих сільських, селищних рад за дозволом на розроблення проекту землеустрою, а якщо мова ведеться про нерозподілену земельну ділянку, то це вже є земельна ділянка, яка має розмір та визначені межі відповідно до проекту землеустрою щодо організації території земельних часток (паїв).

З метою чіткого регулювання правозастосовної діяльності по визначених вище питаннях пропонується сформувати наступну правову конструкцію оформлення права приватної власності на вказані об'єкти земельних правовідносин. Так, щодо нерозподіленої земельної ділян-

ки чи невитребуваної земельної частки (паю), право на яку посвідчено сертифікатом чи іншим документом і яка вже сформована та передана в оренду власник зобов'язаний лише зареєструвати своє право власності на таку земельну ділянку. Якщо ж право власника паю посвідчено сертифікатом чи іншим документом, але земельна ділянка ще не сформована, перш за все потрібно розробити проект землеустрою, зареєструвати земельну ділянку, затвердити даний проект і лише тоді реєструвати речове право, тобто скористатися практично в повному обсязі спрощеною процедурою оформлення права приватної власності на землю.

Проте, у випадку, посвідчення права на земельну частку (пай), наприклад, на підставі рішення суду та відсутності сільськогосподарських угідь колективної власності на даний момент, застосовується повна процедура приватизації земельної ділянки із земель запасу, які перебувають у комунальній власності.

До предмету даного наукового дослідження також доречним буде віднести і фактичне користування земельною ділянкою, яке відповідно до визначених умов передбачених у ст. 119 ЗК України є легалізовано законодавцем.

Так, згідно із визначеною нормою громадяни, які добросовісно, відкрито і безперервно протягом п'ятнадцяти років користуються земельною ділянкою, але не мають документів, що засвідчують наявність у них прав на зазначену земельну ділянку, можуть звернутися до Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування з клопотанням про передачу такої земельної ділянки у їхню власність [1, ст. 119].

Об'єктом набувальної давності у даному випадку виступає конкретна індивідуально визначена на місцевості земельна ділянка державної чи комунальної власності у межах та видах використання визначених статтею 121 ЗК України. Індивідуальна визначеність полягає в тому, що технічна документація на таку ділянку відсутня, а її межі склалися в процесі землекористування, яке здійснюється громадянином.

Друга частина ст. 119 передбачає право суб'єкта на безоплатну приватизацію такої земельної ділянки в порядку передбаченому ст. 118, у даному випадку мова йде, про повний механізм приватизації. Тобто, при дотриманні усіх умов набувальної давності, законодавство не передбачає обов'язковості передачі земельної ділянки у власність, а лише наділяє фактичного користувача правом на отримання такої ділянки на рівні із усіма іншими громадянами України. Цілком доречною, у такому випадку, є точка зору Мірошничека А.М. про те, що ст. 119 ЗК України не регулює набувальної давності в усталеному розумінні, адже передбачено виник-

нення права в результаті волевиявлення «органу», а не в результаті спливу давності [11, с. 124-125].

У зв'язку із цим, пропонується закріпити за фактичним користувачем – громадянином України права на реалізацію спрощеної процедури приватизації земельної ділянки, за умовами набувальної давності, передбаченої ч. 1-2 ст. 118 ЗК України.

Висновки. На підставі аналізу ряду нормативно-правових актів, вбачається за доцільне сформулювати наступний перелік підстав, які повинні давати право на спрощену безоплатну процедуру приватизації земельної ділянки:

1. наявність правовстановлюючих документів, які засвідчують право користування земельною ділянкою (вичерпний перелік викладено вище);

2. фактичне користування земельною ділянкою на якій розташовані жилий будинок, господарські будівлі, споруди, що перебувають у власності громадян;

3. членство у фермерському господарстві, зі статусом юридичної особи, де приватизація здійснюється із земель, які перебувають у постійному користуванні фермерського господарства;

4. членство у садівницькому товаристві, якому земля надана на праві постійного користування для ведення колективного садівництва;

5. користування земельною ділянкою за набувальною давністю;

6. наявність сертифікату чи іншого документу, який посвідчує право на земельну частку (пай), проте в такому випадку не вважається за доцільне прийняття рішення органом місцевого самоврядування про передачу земельної ділянки у власність на етапі затвердження проекту землеустрою, оскільки така ділянка не перебуває у комунальній власності.

Із переліку наведених підстав, можна виокремити ознаки, що є характерними для об'єкту спрощеного механізму приватизації земельних ділянок:

– наявність умовних меж земельної ділянки, які склалися в процесі землекористування. У випадку із фермерським господарством, за наявності спільного рішення членів, у будь-якій частині в межах площі, наданої у постійне користування;

– формування земельної ділянки як об'єкта права та наявність землевпорядної документації – не є обов'язковою умовою, оскільки такі дії відбуваються в процесі приватизації;

– площа земельної ділянки не повинна перевищувати меж, визначених у ст. 121 ЗК України;

– право на приватизацію двох та більше земельних ділянок одного цільового призначення, в межах норм, передбачених ст. 121, за умови,

якщо це відбувається одночасно (вимога про передачу двох чи більше ділянок зазначена в одному клопотанні та в одному рішенні уповноваженого органу);

– види використання земельних ділянок визначені у ч. 2 ст. 121 ЗК України;

– строки користування земельною ділянкою значення не мають, окрім приватизації за умовою набувальної давності;

– об'єкт приватизації повинен перебувати у державній чи комунальній власності.

Викладені ознаки та підстави спрямовані на розроблення системного та єдиного підходу застосування механізму спрощеної приватизації земельних ділянок та розширення можливостей для громадян щодо реалізації прав, передбачених ст. 116 та 121 ЗК України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин : Закон України від 28.04.2021 року № 1423-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1423-20#Text>.
3. Про фермерське господарство : Закон України від 19.06.2003 р. № 973-IV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15>.
4. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 23.06.2020 року у справі № 922/989/18. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/90458880>.
5. Постанова Верховного Суду Касаційного адміністративного суду від 01.10.2020 року у справі № 120/4116/19-а. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=91919312&red=100003e5fd6b-8638acabddff5731c915370d2a &d=5>.
6. Постанова Верховного Суду Касаційного адміністративного суду від 03.11.2021 р. у справі № 817/1911/17. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/100856573>.
7. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 20 червня 2023 року у справі № 633/408/18. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/C025324>.
8. Земельний кодекс України : Закон УРСР від 18.12.1990 року № 561-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/561-12> (втратив чинність).
9. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним подан-

ням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу X "Перехідні положення" Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками) від 22.09.2005 року у справі № 1-17/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05#Text>.

10. Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв) : Закон України від 05.06.2003 р. № 899-IV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/899-15#Text>.
11. Мірошниченко А.М. Земельне право України : підручник. 2-ге видання, допов. і перероб. Київ : Алерта; ЦУЛ, 2011. 678 с.